

Зміни до Рекомендацій Вищого господарського суду з корпоративних спорів

Президія Вищого господарського суду України

Рекомендації

18.06.2009 р.

№04-06/83

Господарські суди України

Про внесення змін і доповнень
до рекомендацій президії Вищого господарського суду України
від 28.12.2007 р. №04-5/14 «Про практику застосування законодавства
у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин»

У зв'язку з питаннями, які виникають у судовій практиці щодо застосування норм матеріального і процесуального права у вирішенні корпоративних спорів, президія Вищого господарського суду України вважає за необхідне внести такі зміни і доповнення до рекомендацій президії Вищого господарського суду України від 28.12.2007 р. №04-5/14 (v5_14600-07) «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин» (далі – Рекомендації).

1. Пункт 1.4 доповнити абзацом другим такого змісту: «Спори про ліквідацію чи скасування державної реєстрації господарських товариств за позовами акціонерів або учасників до товариств є корпоративними спорами як такі, що виникають між учасниками господарського товариства та господарським товариством з приводу припинення останнього».

2. Пункт 2.6 доповнити абзацами другим та третім такого змісту: «Законодавство не передбачає обмеження кількості голосів учасників товариств з обмеженою або додатковою відповідальністю лише оплаченими частками у статутному капіталі товариства. Відповідно до частини четвертої статті 58 Закону України «Про господарські товариства» (1576-12) учасники товариств з обмеженою або додатковою відповідальністю мають кількість голосів, пропорційну розміру їх часток у статутному капіталі. Розмір часток кожного з учасників товариства визначається у статуті товариства. У зв'язку з цим у визначенні правомочності загальних зборів учасників та результатів голосування за прийняття рішень голоси учасників, які неповністю сплатили вартість своїх вкладів, підлягають врахуванню.

У разі смерті фізичної особи – учасника товариства з обмеженою відповідальністю розміри статутного капіталу товариства та часток його учасників не змінюються. Тому у визначенні правомочності загальних зборів учасників у суду відсутні підстави не враховувати частку померлого учасника».

3. Доповнити Рекомендації пунктом 2.25 такого змісту: «2.25. У вирішенні спорів за позовами учасників товариств з обмеженою чи додатковою відповідальністю або акціонерів, що у сукупності володіють більше ніж 10 відсотками акцій, про спонукання товариства провести аудиторську перевірку діяльності та звітності товариства згідно з статтями 146, 162 ЦК України (435-15) господарським судам належить враховувати, що передбачене зазначеними статтями право учасників (акціонерів) спрямоване на контроль діяльності виконавчого органу, а тому є складовою права на управління товариством у передбаченому законом і установчими документами порядку.

Права брати участь в управлінні товариством особа набуває з моменту набуття нею корпоративних прав, тобто з моменту, коли вона стала учасником товариства або акціонером. Тому вимоги позивача про спонукання товариства до проведення аудиторської перевірки можуть бути задоволені лише за умови, що позивач є учасником або акціонером відповідного господарського товариства.

Порядок пред'явлення учасниками (акціонерами) вимоги про проведення аудиторської перевірки визначається статутом товариства. За відсутності відповідних положень у статуті товариства господарським судам слід виходити з того, що організаційне забезпечення аудиторської перевірки діяльності та звітності товариства на вимогу його учасників (акціонерів), зокрема укладення договору з аудитором (аудиторською фірмою), надання

аудиторів відповідних документів та інше забезпечення роботи аудитора, здійснюється товариством в особі виконавчого або іншого органу, уповноваженого на це статутом, а не учасниками (акціонерами) товариства. Вимоги учасників (акціонерів) господарського товариства про надання їм документів, необхідних для проведення аудиторської перевірки, задоволенню не підлягають, оскільки статті 146 та 162 ЦК (435-15) не наділяють учасників (акціонерів) господарського товариства відповідним правом.

Строки розгляду господарським товариством вимог його учасників (акціонерів) про проведення аудиторської перевірки визначаються статутом товариства. Якщо у статуті відповідні положення відсутні, господарським судам слід виходити з розумних строків, необхідних для розгляду та виконання таких вимог».

4. Пункт 3.2.4 викласти у такій редакції: «3.2.4. Судам слід мати на увазі, що частина друга статті 147 ЦК України (435-15) та частина друга статті 53 Закону України «Про господарські товариства» (1576-12) надає можливість передбачити в статуті товариства заборону на відчуження частки третім особам або необхідність отримання згоди учасників товариства на таке відчуження. Недотримання встановленого статутом порядку відступлення частки третім особам може бути підставою для визнання договору про відступлення, купівлю-продаж або інше відчуження частки третій особі недійсним.

Частина п'ята статті 147 ЦК України (435-15) передбачає право учасників товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю передбачити у статуті товариства необхідність отримання спадкоємцем або правонаступником учасника згоди інших учасників товариства на його вступ до товариства. При цьому судам необхідно враховувати, що така згода може бути виражена як одностороннім прийнятим рішенням загальних зборів учасників про прийняття спадкоємця або правонаступника до складу учасників товариства, так і в інший спосіб, який підтверджує волевиявлення кожного з учасників товариства. Якщо статутом перехід частки у статутному капіталі до спадкоємців або правонаступників не обмежений необхідністю одержання згоди інших учасників товариства, частка учасника товариства переходить до його спадкоємців або правонаступників на підставі документів, що посвідчують право на спадщину або правонаступництво.

Частина перша статті 55 Закону України «Про господарські товариства» (1576-12) передбачає переважне право правонаступників та спадкоємців на вступ до господарського товариства. Отже, відмовивши спадкоємцю або правонаступнику учасника товариства у прийнятті до товариства, учасники товариства повинні розподілити частку учасника, що вибув, між собою або зменшити статутний капітал у порядку, передбаченому статтею 52 Закону України «Про господарські товариства» (1576-12).

5. Доповнити пункт 3.5 новим абзацом п'ятим такого змісту: «Заява про вихід учасника з товариства є формою реалізації передбаченого законом права учасника на припинення корпоративних відносин шляхом виходу з товариства, а не правочином. Враховуючи це, не підлягають задоволенню позовні вимоги про визнання заяви про вихід з товариства недійсною, оскільки законом не передбачено застосування такого способу захисту права».

У зв'язку з цим абзац п'ятий пункту 3.5 вважати абзацом шостим.

6. Пункт 3.7 викласти у такій редакції: «Відповідно до статей 54 і 64 Закону України «Про господарські товариства» (1576-12) учасник товариства з обмеженої або додаткової відповідальності, що виходить або був виключений з товариства, має право на одержання вартості частини майна товариства пропорційно розміру його частки у статутному капіталі товариства. У вирішенні спорів щодо розрахунків з учасником, що вийшов (був виключений) з товариства, господарським судам необхідно враховувати таке.

Відповідно до частини першої статті 190 ЦК України (435-15) майном, крім речей, вважаються майнові права та обов'язки. У частині першій статті 66 та у статті 139 ГК України (436-15) визначено, що майно підприємства становлять речі та інші цінності (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна підприємства. Отже, вартість частки майна товариства, належної до сплати учаснику, що виходить (виключається) з товариства, повинна визначатися з розрахунку вартості усього майна, що належить товариству, в тому числі основних засобів, нематеріальних активів, оборотних активів, майна невиробничого призначення тощо з урахуванням майнових зобов'язань товариства.

Майно підприємства обліковується на його балансі, де відображається вартість активів

підприємства та джерел їх формування. Тому в основу розрахунку вартості частини майна товариства, належної до сплати учаснику, що виходить з товариства, за загальним правилом, повинна братись балансова вартість майна товариства. Активи (майно і в тому числі майнові вимоги) товариства відображаються у статтях активу балансу за кодами 010, 020, 030, 035, 040, 045, 050, 060, 100, 110, 120, 130, 140, 150, 160, 170, 180, 190, 200, 210, 230, 240, 250. Зобов'язання товариства та забезпечення майбутніх витрат і платежів товариства визначаються у статтях пасиву балансу за кодами 400, 410, 420, 440, 450, 460, 470, 500, 510, 520, 530, 540, 550, 560, 570, 580, 590, 600, 610.

Будь-який учасник товариства має право вимагати проведення з ним розрахунків, виходячи з дійсної (ринкової) вартості майна товариства. Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку передбачено можливість переоцінки балансової вартості для таких категорій активів товариства як основні засоби (пункт 16 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. №92) (z0288-00), нематеріальні активи (пункт 19 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. №242) (z0750-99), довгострокові і поточні біологічні активи (пункти відповідно 16.1 та 22 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» (z0396-99), затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. №87) (z0391-99).

Враховуючи наведене, господарським судом може бути задоволено клопотання учасника, який вийшов (був виключений) з товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю, про здійснення експертної оцінки дійсної (ринкової) вартості основних засобів, нематеріальних активів, довгострокових або поточних біологічних активів для обчислення вартості частини майна, належної до сплати такому учаснику.

У разі виходу або виключення з товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю учасника, який володіє часткою, що належить державі (територіальній громаді), вартість частини майна товариства, що підлягає сплаті учаснику, відповідно до статті 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» (2658-14) підлягає обов'язковій оцінці суб'єктом оціночної діяльності. Така оцінка є обов'язковою і в тих випадках, коли учасником товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю є юридична особа, повністю заснована на державній власності.

У вирішенні питання про порядок і строки проведення розрахунків з учасником, що виходить з товариства, господарським судам слід мати на увазі, що норми статті 54 Закону України «Про господарські товариства» (1576-12) є спеціальними щодо норм статті 148 ЦК України (435-15). Відповідно до частини другої статті 148 ЦК України (435-15) порядок і строки розрахунків з учасником, що вийшов з товариства, встановлюються статутом і законом. При цьому норми статуту щодо порядку та строків розрахунків з учасником, який вийшов з товариства, повинні відповідати статті 54 Закону України «Про господарські товариства» (1576-12). Передбачений статутом порядок розрахунків з учасником, що вийшов з товариства, може застосовуватись у частині, що не суперечить закону».

7. Доповнити Рекомендації пунктом 5.10 такого змісту: «5.12. Оскільки Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» (483-16) від 15 грудня 2006 вирішення корпоративних спорів віднесено до юрисдикції господарських судів, то заяви про перегляд судових рішень (ухвал, постанов) загальних судів у таких спорах підлягають розгляду господарським судом за місцезнаходженням відповідного господарського товариства.

З метою перегляду судового рішення з корпоративного спору за нововиявленими обставинами господарський суд повинен самостійно витребувати матеріали справи у відповідного загального суду.

Перегляд справи у корпоративному спорі за нововиявленими обставинами здійснюється за правилами ГПК (1798-12). Останній не передбачає сплати витрат на інформаційно-технічне забезпечення за подання заяви про перегляд рішення (ухвали, постанови) за нововиявленими обставинами, а стаття 113 ГПК (1798-12) не передбачає повернення заяви про перегляд рішення (ухвали, постанови) за нововиявленими обставинами з підстав відсутності доказів сплати витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу. Оскільки розгляд заяви про перегляд рішення (ухвали, постанови) за нововиявленими обставинами за відсутності матеріалів справи неможливий, провадження у справі слід порушувати після одержання матеріалів справи».

8. Пункт 6.1 доповнити абзацом четвертим такого змісту: «Відносини з обігу акцій, крім відносин з реалізації переважного права на придбання акцій, не стосуються діяльності товариства і не належать до відносин корпоративного управління товариством. Тому на них не поширюються колізійні норми статті 25 Закону України «Про міжнародне приватне право» (2709-15) про застосування особистого закону юридичної особи».

9. У пункті 6.4:

9.1. Доповнити пункт новим абзацом третім такого змісту:

«Угоди між акціонерами (учасниками господарських товариств) не можуть змінювати норми закону та статуту товариства, обмежувати права інших акціонерів (учасників) товариства».

У зв'язку з цим абзаци третій – восьмий вважати відповідно абзацами четвертим – дев'ятим;

9.2. Доповнити пункт абзацом десятим такого змісту:

«Умова договору між акціонерами (учасниками) зареєстрованого в Україні товариства про підпорядкування відносин з управління товариством іноземному праву є нікчемною. Ці відносини регулюються особистим законом товариства, яким відповідно до статті 25 Закону України «Про міжнародне приватне право» (2709-15) є право України як держави місцезнаходження товариства. При цьому господарським судам необхідно враховувати положення статті 217 ЦК України» (435-15).

Голова Вищого господарського суду України С.Демченко